

ČČK | Válka dům nepostaví – reportáž z východu Ukrajiny

8. červenec 2016

Reportáž, která měla být původně o Červeném kříži a jeho aktivitách na východní Ukrajině a která se nakonec stala reportáží o lidech, jejichž osudy se protnuly na dvorku uprchlického tábora a jimž do života vstoupil Červený kříž ve chvíli, kdy jim došly síly, aby si své základní potřeby mohli zajistit sami.

*

Tři osudy tří rodin z východní Ukrajiny mají něco společného. Všichni přišli o svůj domov, všichni se museli vydat na cestu a všichni se nakonec radují z toho mála, co jim zůstalo. Před svou cestou do uprchlického tábora poblíž Dněpropetrovsku (také Dnipro, Dněpr) jsem se sám sebe ptal, jaké příběhy chci vlastně slyšet, jestli ty se smutnou minulostí nebo ty s optimistickým výhledem do budoucnosti. Ale jak už to při takových rozhovorech bývá, mnohem důležitější než mít předem dobře promyšlené otázky, je být pozorným posluchačem.

Kulisou pro moji reportáž byl jeden hektar nevyužívané plochy mezi paneláky na okraji města, vysypaný hrubým kamením, do kterého se při každém kroku nepříjemně zaboří bota a na jehož křupavý zvuk si tu asi všichni už zvykli. Tento neoplocený pozemek město vyčlenilo pro uprchlíky přicházející ze sousedního Donbasu, kde i přes uzavřená příměří stále probíhají boje. Z Německa dorazily nové montované domky (obytné kontejnery) pro 450 osob, jejichž nespornou výhodou je, že je možné je poskládat buď jako malometrážní rodinné buňky nebo jako dlouhou řadu jednotlivých pokojů majících charakter ubytovny.

» Příběh první.

Letní slunce nabíralo na síle, z kamení začal sálat horký vzduch smíchaný s prachem a chybějící stín nabízel jediný možný únik, a to první blok domků, který slouží jako ubytovna a má také nejvíce společných prostor (kromě sdíleného sociálního zařízení také společenskou místnost a kuchyňku). Právě kuchyňka se ukázala jako ideální místo pro můj první rozhovor. Ostatně nešlo ani odolat vůni typického boršču, který tu vařila paní Taťána. Tatianě je 38 let a žije zde se svým manželem, dcerou (18 let) a chlapečkem (20 měsíců). Optimismem naplněná Tatiana ani nepotřebuje pobízet a sama se rozpovídá o osudu své rodiny, a aby dala důraz živým gestům, předá mi vařečku a pověří mícháním boršču. Sice si tak nemůžu dělat poznámky, ale Taťánino vyprávění je tak poutavé, že ani nejde zapomenout.

S rodinou bydlela ve venkovském domku u Doněcku a utéct se rozhodli až před rokem v zimě. Dlouho si nepřipouštěli, že okolo probíhá válka, věřili, že divná doba brzy skončí a ani to válkou doma nenazývali. Začali si vlastně zvykat. Rozhodnutí opustit rodný dům i vesnici přijala sama Tatiana a impulzem byl leták, který přinesla dcera ze školy a který názorně vysvětloval, jak se mají civilisté ukrýt a chránit při dělostřeleckém útoku, jak poznat protipěchotní minu nebo nástražné výbušné zařízení. “Nechci vychovávat své děti tam, kde je ve škole učí, jak přežít za války. Musíme odsud pryč.”, tímto Taťána přiměla muže k odchodu.

Opustili tedy dům, zamkli za sebou a klíče stále nosí v kapse. Nejdříve proto, že se určitě brzy vrátí, nyní jako vzpomínku na to, co jim spolu s třemi kufry a několika taškami zbylo. Vrátit už se nechtějí. Nevědí, jestli jejich dům ještě stojí, v oblasti se stále střídá a se sousedy ztratili spojení. Dcera si ve městě našla práci, lidé v okolí je prý dobře přijali a jak Taťána dodává, na montované domky si také zvykli a od života luxus nečekají. K radosti jim vystačí

fakt, že jsou za bojovou linií, podle Taťány daleko, ve skutečnosti ale jen několik desítek kilometrů.

» Příběh druhý.

Pozvání na hotový boršč nešlo odmítnout a společné stolování vlastně napomohlo námětu na druhý rozhovor. Ze školy se s dětmi právě vracela Irina a zapřená do kočárku bořícího se do kamení směřovala své děti do jednoho z montovaných domků. Ten jako rodina obývali společně a měli tak nárok na dvě místnosti o velikosti 3x4 m a vlastní záchod s koupelnou. V jedné z místností byla i malá kuchyňka. Vybavení bylo jednoduché, ale čisté a hlavně plnilo svůj účel. Irina (28 let) a její tři děti (10 let, 7 let a 8 měsíců) patří mezi nejnovější obyvatele tábora, přišli z města Mariupol, ale jejich cesta vlastně začala mnohem dříve.

Před začátkem konfliktu žila Irina se svými dětmi a mužem v centrální části Ukrajiny a s rodiči z Doněcku se příliš často nestýkala. V roce 2014, když jí opustil muž, rozhodla se vrátit k rodičům do již tehdy bouřlivého Doněcku, ale rodiče v bytě nenašla a několik sousedů, které znala o osudu rodičů nic nevěděli. Irina se svými (tehdy) dvěma dětmi se krátce protloukala městem, ale zhoršující se situace ji přiměla k útěku do Mariupole, žili tam její vzdálení příbuzní a byla to nejlevnější varianta, kterou si mohla dovolit. Irině se mezitím narodil chlapeček.

Signálem k opuštění Mariupole se stalo nedávné ostřelování severního předměstí. Irina sama mrtvé neviděla, jen raněné, ale pravý strach dostala až při jedné bohoslužbě, kdy jim pastor vyprávěl o mrtvých civilistech, které ten den osobně viděl. To a noční můry nejstarší dcerky, které Irina spojuje s nekončícím duněním a střelbou, ji přiměly k dalšímu odchodu. A tak vzala kočárek, tašku přes rameno a několik igelitových tašek a vydala se tam, kde je prý lépe, do Dněpropetrovsku.

Tábor je pro Irinu a její tři děti zatím to nejlepší, co je za poslední dva roky při putování potkalo. Zatím nepřemýšlí, co bude dál, její nový muž si našel práci na stavbě, děti začaly chodit do školy. Sice ukrajinsky neumí, ale Irina je zapsala do ukrajinské školy. Má to totiž s kočárkem blíž než do ruské školy a oba její školáky přijali učitelé a spolužáci moc pěkně. Hlavním rodinným tématem je tak shánění kojeneckého oblečení a barevných pastelek do školy.

» Příběh třetí.

Tábor nemá vlastně žádný plot a lidé přicházejí a odcházejí podle libosti. Působí to trochu nezvykle a tak mě zaujme snad jediná přírodní překážka v rohu tábora, která dělí ty venku od těch uvnitř. Je to široký záhon keříků a zeleniny. U něj stojí 94 (!) letá Valentina a její příběh mě ze všech zaujal snad nejvíce.

Valentina je vystudovanou inženýrkou chemie a vrchol své kariéry prožila jako ředitelka chemické továrny ve střední Ukrajině. Naopak na sklonku své profesní dráhy a také na důchod se přestěhovala na východní Ukrajinu, do Donbasu. Muž jí zemřel a tak v Dněpropetrovsku žila sama v docela prostorném bytě. Její dcera bydlela v nedalekém Lugansku, stejně jako její děti. A protože pro Valentinu bylo stále těžší bydlet osamocně a daleko od rodiny, zrodil se nápad prodat všechny byty, které rodina měla a koupit si v Lugansku velký rodinný dům. To se psal rok 2014, konec léta. Myšlenka výborná, dům hezký, na kraji města, naproti letišti. Bohužel.

Když vypukly boje, Valentina s dcerou (72 let) utekly, ale v Lugansku musely zanechat vnučku s jejím manželem, který je po mozkové mrtvici a nebyl schopen evakuace. Jejich dům byl třetí měsíc probíhajících bojů srovnán se zemí, neboť domy nacházející se v blízkosti letišť uvnitř bojové zóny ani jiný osud potkat nemůže. Vnučka s manželem, který je upoután na lůžku, žijí ve sklepě jakéhosi domu v centru Lugansku.

A tím Valentinin příběh končí. Valentina se vrátila do stejného města, odkud před více jak rokem odešla, ve kterém vše prodala a veškeré finance spolu s dcerou investovala do domu, který válka zbořila. Valentina má Dněpropetrovsk ráda, byt už není její, hotovost nemá

žádnou a podobně jako všichni v táboře má jen několik kufrů a tašek. Do Lugansku se už vrátit nechce ani Valentina ani její dcera, a pokud to situace umožní, rádi by vnučku i jejího nemocného manžela převezli k sobě. Na trosky domu se dívat nechtějí, ani na fotkách ani na živo. „Válka nám dům vzala a už nám ho nepostaví“, říká smutně Valentina.

Nicméně Valentina má ještě něco navíc. Neobyčejně pozitivní náladu a energii na to zvyknout si žít v uprchlickém táboře nedaleko od svého starého bytu. To ona je tou zahradnicí, která v rohu tábora pěstuje zeleninu, učí děti starat se o jahody a radovat se z první sklizně.

» Bílé tečky a světlá místa.

Všechny tři příběhy mají něco společného. V osudu každého aktéra se totiž objevil někdo, kdo jim nabídl pomocnou ruku, i když to zrovna nečekali. Taťány si všiml Dima (majitel stavební firmy), když pracovně navštívil psychiatrickou kliniku na kraji města, kde měla Taťána se svými dětmi nouzové útočiště po útěku z Donbasu a převezl je do uprchlického tábora, kde za ně vyprosil volné místo. Irině s dětmi pomohl pár mladých lidí, kteří si jich všimli na nádraží, kam Irina právě přijela při svém útěku z Mariupole. A vedle Valentiny stál náhodou realitní makléř, když ji slyšel, jak vyslovila přání mít tak trochu půdy a zasadit květiny a zeleninu, a tak ještě týž den sehnal nákladřák zeminy, který vysypal na místo, které si Valentina ukázala - do rohu tábora.

Všichni tuto pomoc poskytli nezištně, bez přípravy, spontánně. Asi je to povahou každé tragédie, že vše nemusí být stále černé a že „bílé tečky“ nejsou jen nadějí, ale mají reálnou podobu, vlastní jméno. Na tyhle tečky se asi můžeme spolehnout, že jsou, i když nevíme kdy a kde se objeví, ale také víme, že jak se rychle objeví, často i rychle zmizí. Jsou to lidé, kteří se na to být bílou tečkou nikde nepřipravovali, nic neplánovali, prostě se jí na pár minut, hodin nebo dnů stali.

My, kteří jsme svoji profesi nebo dobrovolnictví spojili s Červeným křížem, víme, že není možné vše ponechat na bílých tečkách, ať už jsou nahodilé nebo organizované, ale že je třeba vytvářet celá světlá místa, která lidem postižených tragédií rozsvítí světlo na obzoru, světlo v které třeba už nevěřili. Těm, kteří na místě tábora nemohli být se mnou, mohu potvrdit, že opravdu důležitým světlym místem je zde Červený kříž (ČK).

Přítom sám tábor je místo, na okraji velkého města, možná i na okraji zájmu politiků a médií. Reportáž o něm v našem zpravodajství asi nevidíte, dějinný zlom se zde asi neodehraje. Přesto sem několikrát týdně přicházejí dobrovolníci z místní skupiny ČK a zabezpečují tu dětské programy, sociální, zdravotní a psychologické služby a také jednou týdně, zpravidla ve středu, přivážejí humanitární pomoc. A také je zde dobře vidět, že i jeden hektar plochy stojí ČK za to, aby využil potenciál své světovosti: Vozidla, která pomoc přivážejí, pocházejí jako dar od ČČK (a navíc slouží v bojové oblasti k přepravě zdravotnických týmů, rozvozu pomoci a k evakuaci osob), dětské hřiště, které nedávno v táboře vzniklo, financoval Německý ČK, stravovací poukázky distribuuje Ukrajinský ČK, naopak Polský ČK financoval projekt tzv. „lékových poukázek“ pro osoby v materiální nouzi a nakonec zde působí i Lucemburský ČK, který se zaměřuje na matky samoživitelky s dětmi.

Je proto dobré, když při tragédiích existují bílé tečky v podobě jednotlivců s širokým srdcem, ale je stejně dobré a řekl bych i nutné, aby se na místě objevovala světlá místa, která dokážou nabídnout nejen onu nadějí, ale i jistotu, že pomoc není jen dílem náhody, ale promyšleného systému, v němž Červený kříž má nezastupitelnou roli.

[autorem reportáže je ing. R. Smejkal, velitel Ústředního krizového týmu ČČK]